

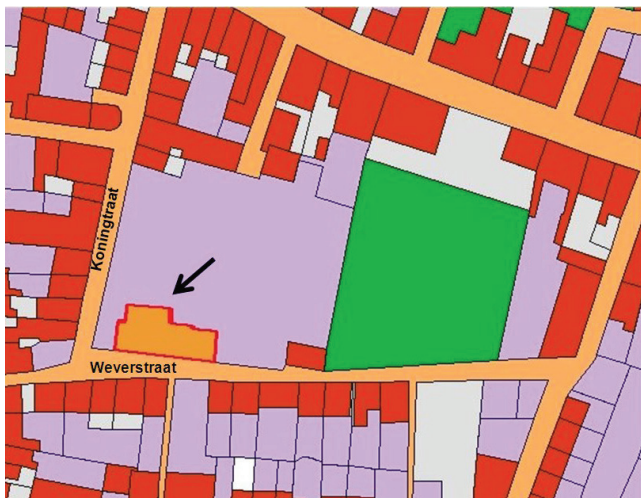
Oude huizen in de Rhenense binnenstad en hun bewoners

Het 'Hoge Huis' en de tapijtfabriek van Van Wijngaarden

Henk P. Deys †, Ad J. de Jong en Ben W. van Laar

Binnen het gebied waar ooit de stad Rhenen begonnen zou zijn heeft in de Koningstraat, op de hoek van de latere Weverstraat een huis gestaan met de naam 'Het Hoge Huis'. Hierin was later de tapijtfabriek van Van Wijngaarden gevestigd. Het Hoge Huis behoorde waarschijnlijk tot de oudste stenen huizen van Rhenen.

De term 'hoge huis' slaat meestal op een soort woontoren of 'stenen kamer' waar een woonhuis, boerderij of schuur tegenaan gebouwd werd. Zo heeft er een 'hoog huis' gestaan te Elst onder Amerongen. De meeste woonhuizen en boerderijen waren in de Middeleeuwen van hout met rieten daken. Het onderwerp 'stenen kamers' te Rhenen kwam aan de orde in publicaties in Oud Rhenen in 2017 onder andere bij de bewoningsgeschiedenis van de huizen met de naam Trappenborch in de Rhenense binnenstad. Gebleken is dat er meerdere van dergelijke 'kamers' op Rhenens grondgebied hebben gestaan. Hiernaar loopt nader onderzoek.

Kaartje circa 1830; met de pijl wordt de ligging van het Hoge Huis aangegeven
(overgenomen uit HISGIS Utrecht)

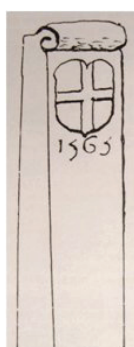
De tuin achter het Hoge Huis van Gerrit Cornelis Haakman
(1782-1866), circa 1858
(toegeschreven aan G.C. Haakman, coll. Stadsmuseum Rhenen)

Inleiding

Hieronder volgt wat we tot nu toe hebben kunnen vinden over de geschiedenis van het huis in de Koningsstraat met de naam 'Het Hoge Huis' dat stond op de zuidoosthoek van de Koningstraat/Weverstraat. Hierin woonde midden van de 19e eeuw G.C. Haakman, de bekende schrijver van het boek *Rhenen en Omstreken* dat in 1847 verscheen. Later vestigde zich hier de tapijtfabriek van Van Wijngaarden.

We vinden in een akte uit 1657 een vermelding dat Gerrit van Amerongen, gehuwd met Cornelia van Rhenen een *huysinge genaemt het Hoge Huys met de hove en boomgaert met nog een kleijn huyske daeraen behoorende* erfte van zijn in 1655 overleden *grote moeder* Joe (jonkvrouwe) Nicolae Lijster, weduwe van Johan Vonck van Lienden, oud burgemeester van Rhenen. In de akte staat dat het een tijsngoed van de heren van Cuylenborch was. Van de tijsregisters van deze heren van Cuylenburg zijn die van 1533 en 1551 nog bewaard gebleven. Hierin staan lijsten van tijsplichtige huizen, die voornamelijk lagen in de Herenstraat en de oostzijde van de Kruisstraat en latere Rijnstraat. Hierin staat onder andere vermeld dat er een tijsplichtig huis was, elders staande, dat toebehoorde aan Willaem Lijster en later Willem Lijster Willemsz. Voorts staat vermeld dat dit huis ooit aan Jan van Renesse toebehoorde. Mogelijk betreft dit genoemd Hoge Huis. Nicolae Lijster was later een mogelijke erfgename. Naar de structuur van de familie Lijster in de late Middeleeuwen en de 16e eeuw loopt nader onderzoek onder andere door C.A. van Burik en A.J. de Jong. In de Rijnstraat hebben stoepalen gestaan met de familiewapens van Vonck van Lienden, een kruis, en Lijster, driehamers. Mr. Dr. J. Belonje en H.P. Deys publiceerden hierover in het maandblad Oud Utrecht. Belonje maakte een tekening van de stoepaal met het kruis als wapen; hierop staat de datum 1565.

Johan Vonck van Lienden, geboren circa 1565, overleden 31 mei 1655, was een zoon van Adriaen Vonck van Lienden en Anna de Bruijn. Hij trouwde met Nicolae Lijster, geboren 8 april 1565, overleden in 1655, dochter van Gerrit Lijster en Margriet Freijs van Cuijnre. Het jaartal 1565 op de stoeppalen in de Rijnstraat duidt mogelijk op een geboortjaar van een familielid. Deze stoeppalen staan afgebeeld in het boek *Achter Berg en Rijn* van Dr. H.P. Deys, op pagina 142 afbeelding 415. Hieronder volgt een opsomming van de eigenaren en bewoners van het Hoge Huis vanaf de 17e eeuw.

Huis met stoeppaal met familiewapen Vonck van Lienden in de Rijnstraat; rechts een tekening van J. Belonje

17e eeuw

Bovengenoemde Gerrit van Amerongen, overleden 27 februari 1675, was een zoon van Jan van Amerongen en Aeltge Gerritsdr. de Keijser; hij was te Bennekom op 27 oktober 1650 getrouwd met Cornelia van Rhede, overleden 2 maart 1679. Dit echtpaar heeft in 1657 een schuld van 1600 gulden en stellen daarbij het Hoge Huijs als onderpand. Dit wijst erop dat we met een aanzienlijk pand te maken hebben. Op 20 februari 1696 vindt een publieke verkoping plaats van een *secker huysing genaemt Hoge Huijs* toekomende procureur Johan van Amerongen. Als belendingen worden genoemd ten oosten de heer Van Gelder, westwaarts de gemeene straet, zuidwaarts de Coninckstraet en noordwaarts Wilm van Hoeft. Het huis wordt ingezet door Cornelis Klerck; ten behoeve van wie staat niet vermeld, maar het huis komt in ieder gevan in bezit van Henrick van Wijckersloot en Sophia van Heuft. Hendrick van Wijckersloot, schepen van Rhenen, trouwde te Rhenen 12 november 1682 met Sophia van Heuft uit Avesaeth.

De Weverstraat heette toen nog Koningstraat.

18e eeuw

Sophia van Heuft, weduwe van de heer oud borgermeester Henrick van Wijckersloot transporteert op 9 januari 1721 het huis aan Mr. Balthasar Smissaert canonicq ten Dom. Belendingen zijn: oostwaarts de erfgenamen Van Gelder, zuid-en westwaarts de gemene straten en noordwaarts de kinderen van Willem van der Horst.

Mr. Balthasar Smissaert, geboren Utrecht 13-1-1677, kanunnik ten Dom te Utrecht in 1698, hoofdschout van Rhenen 1700, bewindhebber van de West Indische Compagnie, raad ter admiraliteit te Amsterdam 1716-1721, overleden aldaar 18-5-1741, trouwt Neerlangbroek 11-10-1702 Constantia van Toll, geboren te Amsterdam 30-11-1675, overleden 27-8-1731, begraven te Rhenen, weduwe van Joseph Hoeufft, heer van Lunenburg en dochter van Hendrik van Toll en Catharina van Nijhoff. Hij trouwt voor de tweede maal te Rhenen op 8-12-1734 met Cornelia Eliana Scott, weduwe van Jan van den Bosch, dochter van Mr. Everhard Scott. Jan Hendrik Boers, als gemachtigde van de familie Smissaert verkoopt op 3 februari 1795 een huizinge erve en tuin met Koetshuis in de Koningstraat van ouds genaamd Hooge Huis; als belendingen worden genoemd oostwaarts de heer Menzo Johannes Menzo en zuid- en westwaarts de gemeene straten en noordwaarts Huibert Jan van Deventer. Er is sprake van een 'jaarlijkse uitgang' aan de erfgenamen van Hendrik Menzo vanwege de waterlozing. Kennelijk had men een overeenkomst over de afvoer van regenwater via het terrein van de bureu. Nieuwe eigenaren worden Huibert van Ommeren en juffrouw Luthera Pietronella van Gijtenbeek. Huibert van Ommeren, geboren en wonende te Rhenen, ondertrouwde te Rhenen 20-7-1792 met attestatie van 10-8-1792 naar Lienden met Pietronella van Geitenbeek, geboren en wonende te Lienden.

19e eeuw

Huibert van Ommeren (1748-1831) was een zoon van Hendrik van Ommeren (1709-1768) en Elisabeth (Lijsbeth) Buddingh (1712-1791) en wordt in de periode 1814-1831 genoemd als grossier, slijter van sterke dranken en administrateur. Hij overlijdt in het Hoge Huis op 9-2-1831; hij was toen raad te Rhenen. Een broer van hem, Hendrik van Ommeren was eveneens raad

Een blik in de Weverstraat, oost/west, het huis met het puntdak is het Hoge Huis. (toegeschreven aan G.C. Haakman, coll. Stadsmuseum Rhenen)

Rechts een close-up foto met geheel rechts het Hoge Huis (fotocollectie H.P. Deys)

en wordt ook genoemd vanaf 1794 als heemraad (zie boven). De echtgenote van Huibert, Lutera Petronella van Gijtenbeek, dochter van Rijk van Gijtenbeek en Geertruij van Heurn, was eerder op 30-6-1828 in het

Hoge Huis overleden. Een latere bewoner van het huis was Gerrit Cornelis Haakman. Deze is bekend van zijn boek Rhenen en Omstreken (Amersfoort 1847). Hij was geboren te

Familiewapen van heemraad Hendrik van Ommeren, raad der stad Rhenen vanaf 1794; rechts fragmenten van zijn zegel (collectie Stadsmuseum Rhenen en Oud Archief Rhenen)

Gerrit Cornelis Haakman (1782-1866)

Amsterdam 27 november 1782 als zoon van Isaac Haakman en Helena Adriana Stijger en overleed te Rhenen op 27 september 1866 op het adres No. 216 (het Hoge Huis). Hij handelde aanvankelijk te Amsterdam in drogerijen, maar deed zijn zaak van de hand en vestigde zich te Rhenen. Hij trouwde te Amsterdam op 6 januari 1831 als weduwnaar van Maria Henrietta Schut

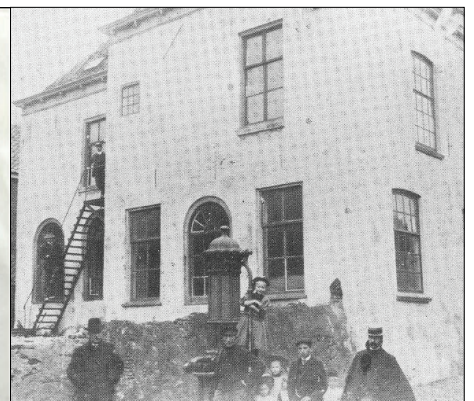
met Hermina Elisabeth Ploos van Amstel, geboren te Amsterdam 19 oktober 1790, overleden te Rhenen 1 februari 1848, begraven te Amsterdam 6 februari 1848; zij was een dochter van Jacobus Johannes Ploos van Amstel en Catharina Cramer (1765-1823).

Het Hoge Huis was in 1844 verkocht aan Everardus Doesburgh, koopman en leerlooier te Rhenen, geb. Tiel 23 mei 1778, overleden te Rhenen 24 november 1852; deze trouwde op 5 juni 1804 met Diderica van den Bergh, geboren Rhenen 5 juni 1780, overleden Rhenen 22 februari 1848, dochter van Gerrit Roelof van den Bergh en Margrieta Buddingh. Zij hadden een zoon Gerrit Roelof van den Bergh van Doesburgh (1807-1887), die probeerde zich een dubbelnaam aan te meten. Dit gebeurde in die tijd wel vaker bij welgestelde families. Zo trouwde te Rhenen op 17 juli 1851 een dochter Adriana van Doesburgh, geboren te Rhenen 2 februari 1817, overleden Bennekom 6 maart 1890 met Cornelis Hendrik van den Bergh Taats, geboren te Amersfoort 26 juni 1818, overleden Amersfoort 13 februari 1855 als zoon van Jacobus van den Bergh Taats en Maria Cornelia Hooghwinkel.

omstreeks 1900 kocht een Lucas van Wijngaarden (1846-1917), uit Krimpen aan de Lek afkomstig, het

Links het brievenhoofd van de tapijtfabriek van Van Wijngaarden anno 1911, rechts een close-up van het kantoor van de tapijtfabriek, circa 1900 met vermoedelijk daarop J.R. en A.H. van Wijngaarden (collectie Ad de Jong en fotocollectie H.P. Deys)

OUDE RHENEN - MEI 2023

Een blik in de Weverstraat, van oost naar west, geheel rechts het Hoge Huis, later kantoor van de tapijtfabriek van Van Wijngaarden;
(fotocollecte H.P. Deys)

huis om er een kantoor van zijn tapijtenfabricage bedrijf in te vestigen. In de tuin bij het huis werd vervolgens een tapijtenfabriek met de naam De Volharding gebouwd. Op 17 mei 1870 richtten de heren Lucas van Wijngaarden en Jan van der Graaff een vennootschap 'ter verkoping en fabricage van tapijten, matten, koedekken en aanverwante artikelen'. Het bedrijf heette 'L. van Wijngaarden- De Volharding' en wordt later omgedoopt tot 'L. van Wijngaarden en Zonen's Tapijten en Mattenfabriek'. Eén van zijn zonen, Adrianus Hubertinus van Wijngaarden, was getrouwd met de oudste zuster, Lucina Hilda, van kunstenaar en grafisch ontwerper Hildo Krop. Na het overlijden van Lucas werd hij samen met zijn broer Jacob eigenaar van de fabriek.

Op 13 mei 1940 werd de fabriek bij de slag om de Grebbeberg verwoest. De Van Wijngaardens wisten van aanpakken, want binnen een jaar was de fabriek reeds in 1941 herbouwd.

Voor de hal van de fabriek maakte Hildo Krop in 1950 een bronzen reliëf van de oprichter van de tapijtfabriek. Eerder had deze ook een ontwerp gemaakt van het logo van de fabriek dat op briefpapier en rekeningen werd afgedrukt. In 1941 maakte Krop ook al een reliëf voor deze fabriek.

In 1870 hadden de heren Lucas van Wijngaarden en

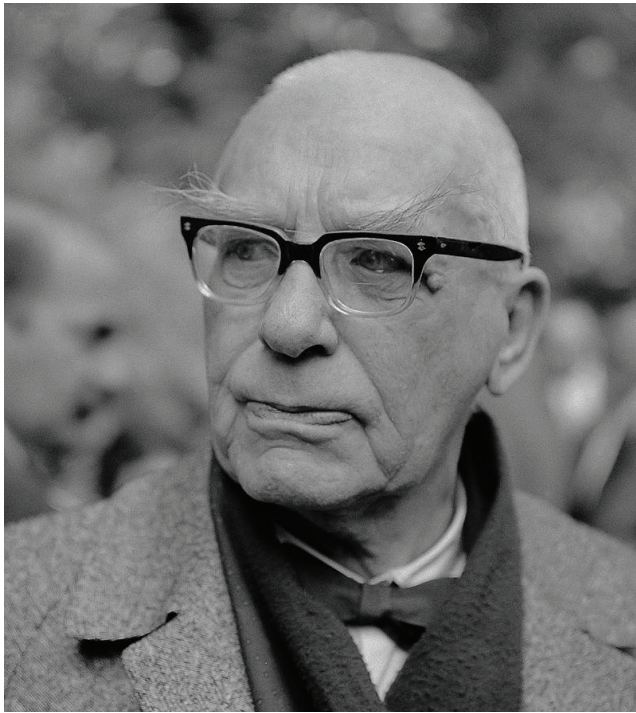
De Kamperfoeliesteeg, die tussen de Visserstraat en de Weverstraat lag.
Op de achtergrond het kantoor van de tapijtfabriek
(fotocollecte H.P. Deys)

Jan van der Graaff een vennootschap opgericht 'ter verkoping en fabricage van tapijten, matten, koedekken en aanverwante artikelen'. Het bedrijf heet 'L. van Wijngaarden – De Volharding', en werd later omgedoopt in 'L. van Wijngaarden & Zn's Tapijten- en Mattenfabriek'. En tenslotte heette het huidige bedrijf 'Cunera Vloerbedekking, Woningtextiel en Meubelen BV', kortweg Cunera.

Decennialang produceert Cunera cocos lopers, tapijten en matten.

Lucas van Wijngaarden was in 1848 geboren te Krimpen aan de Lek als zoon van Jacob van Wijngaarden en Cornelia Verhoeff; hij was op 17 december 1873 te Rhenen getrouwd met Cornelia de Kruijff, dochter van Adrianus de Kruijff en Huiberdina Liethof.

In de moeilijke jaren waarin de consument voor voornamelijk synthetische vloerbedekking kiest, blijft Cunera zich met succes sterk maken voor natuurlijke vloerbedekking. Halverwege de jaren 80 gaat de consument dankzij een toenemend milieubewustzijn steeds vaker over op de Cuneraproducten. Inmiddels levert Cunera zowel nationaal als internationaal een complete collectie kamerbreed, tapijten, lopers en matten onder de noemer Wonen op Natuur. De basismaterialen hiervoor zijn cocos, sisal, zeegras, papier,

Hildo Krop (1884-1970) in 1964; hij was kunstenaar, beeldhouwer en grafisch ontwerper; bronzen reliëf van de oprichter van de tapijtfabriek in 1870

leder, wol en combinaties hiervan.

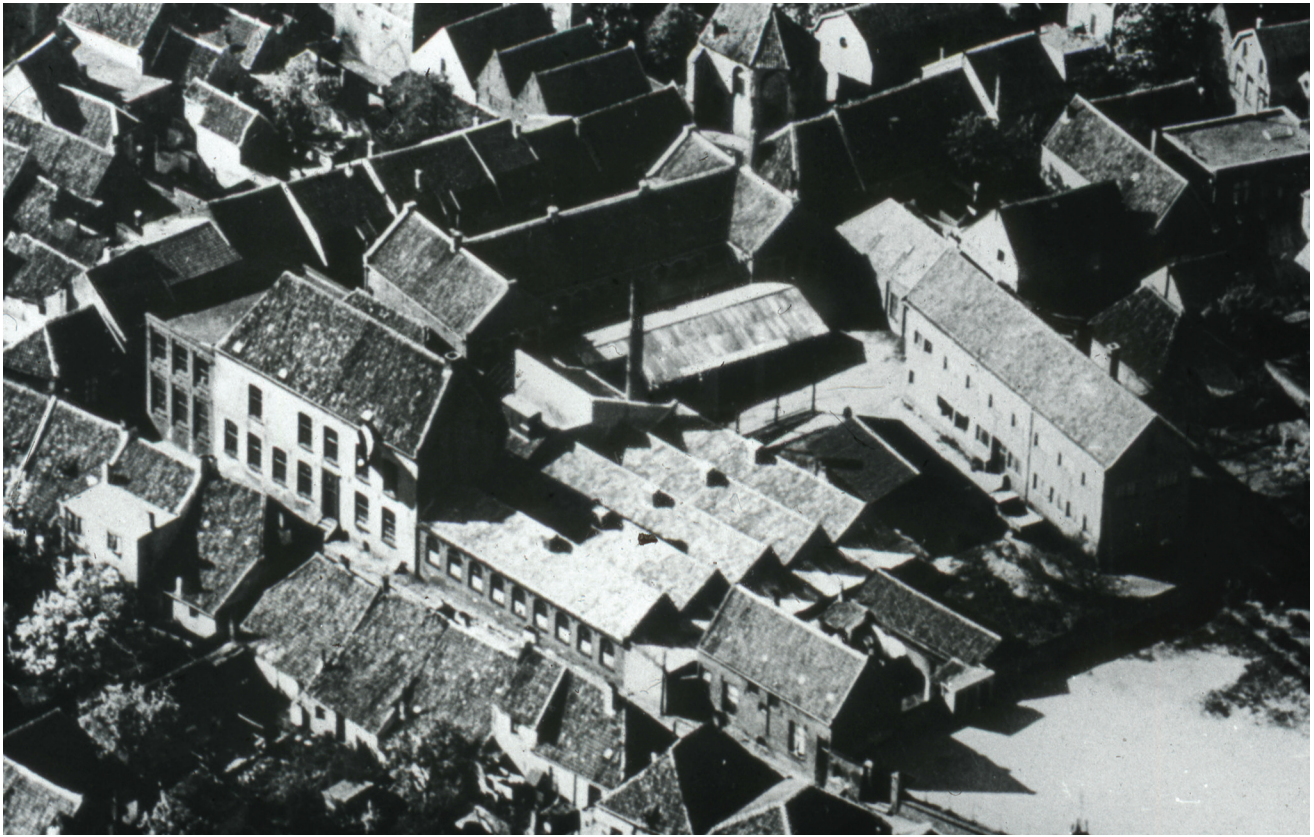
In 1995 ontving Cunera op haar 125e verjaardag een Koninklijke onderscheiding en wordt het predikaat 'bij Koninklijke beschikking hofleverancier' gevoerd. Het bedrijf, onder de naam 'Cunera Vloerbedekking Tapijthandel, bestaat nog steeds. Het bedrijf was later verhuisd naar een bedrijfsterrein bij de Vogelzang, naast de inmiddels verdwenen Zeepfabriek 'De Rhenus'. Cunera behaalde in mei 2020 de leeftijd van 150 jaar en kreeg wederom voor 25 jaar het predikaat Bij Koninklijke beschikking Hofleverancier. Tegenwoordig zijn André en Johan Toonen eigenaren van het bedrijf Cunera Vloerbedekking. Hun vader had het bedrijf ooit overgenomen van de familie Van Wijngaarden.

Zoals gezegd is de fabriek op de hoek Koningstraat/Weverstraat nagenoeg helemaal verwoest bij de bombardementen in de meidagen van 1940; alleen het kantoorgebouw aan de noordkant heeft de bombardementen overleefd. In 1934 was de onderwijzer H. van der Schaaf te Haarlem gestart met een kruidenfabriek,

Lumen Naturae genaamd. In 1951 verplaatste hij de activiteiten naar dit kantoorgebouw van de vroegere tapijtfabriek in Rhenen. Toen later deze kruidenfabriek naar elders verhuisde, kwam het gebouw leeg te staan, waarna het in het jaar 2000 verbouwd werd tot drie appartementswoningen.

De in 1941 gereedgekomen nieuwe tapijtfabriek van L. van Wijngaarden aan de Vogelzang (fotocollectie H.P. Deys)

Luchtfoto en foto vanaf de Cuneratoren van de tapijtfabriek van L. van Wijngaarden, vóór en na de bombardementen in de meidagen 1940 (fotocollectie H.P. Deys)

OULD RHENEN - MEI 2023

Schoorsteen van de tapijtfabriek met daarop de tekst L v W & Z n 1941, gezien vanaf het terrein van de zeepfabriek Rhenus (foto Ad de Jong)

De kruidenfabriek aan de Van Deventerstraat verbouwd tot drie appartementen; situatie 2023

Wederopbouw woningen in de Weverstraat op de plek waar ooit het Hoge Huis stond; situatie anno 2023

Bronnen o.a.

De gebruikelijke bronnen werden geraadpleegd: Rechterlijke archieven (Toegang 66), notariële archieven, kohieren van huisrentes, haardstedengelden, kerkrekeningen etc. Deze zijn in te zien in het Regionaal Archief Zuid Utrecht (RAZU) te Wijk bij Duurstede, waar ook het Oud Archief van de stad Rhenen is ondergebracht. De transcripties en excerpten van aktes vervaardigd door Herman Postema (zie website RAZU) en de databases aangelegd door Henk P. Deys (zie website HVOR onder collectie Deys). Voor de geschiedenis van de tapijtenfabriek De Volharding, later Cunera Vloerbedekking, zie de artikelen over de geschiedenis van het bedrijf en de verlening van het predicaat Hofleverancier zie De Grebbekrant 18 mei 2020 en 8 juni 2021. Voorts: J. Belonje, *Een oud woonhuis te Rhenen*, Maandblad Oud Utrecht 56 (12) 246 (1983).

Laurens Schoemaker m.m.v. Henk Deys, *Tegen de helling van de Heuvelrug – Rhenen in oude tekeningen 1600-1900*, Stichting Matrijs Utrecht (Rhenen 2007). H.P. Deys, *Achter Berg en Rijn – Over boeren, burgers en buitenlui in Rhenen*, Rhenen 1981.

H.P. Deys, *Gebroken Lente – Rhenen 1940/1945*, Rhenen 1980.

Henk Deys en Fred Vogelzang, *Monumenten-inventarisatie Provincie Utrecht – RHENEN Geschiedenis en Architectuur*, Uitgeverij Kerckebosch BV – Zeist/SPOU- Utrecht 2010.

Familiewapens van heemraden van Nude en Achterbergse Hooilanden (Collectie Stadsmuseum te Rhenen).